

Про Макош - Живу водицю та про Дажбога — Ясне Сонечко

Автор Невідомий

В переказі Яни Яковенко

Було це дуже давно, в старі — престарі часи, коли білий світ був ще зовсім молодим, коли боги були добрими та ласкавими до людей, а вдячні їм люди жили в мирі та злагоді між собою. З тих далеких часів прийшла до нас ця історія.

Деся у далеких краях, у небесних світах жила собі синьоока богиня Макош. Батьком їй доводилося Небо, а матінкою - Сира Земля. Жила вона в біленькій хатинці біля криниці з Живою Водою. Щоранку Макош набирала повний глечик Живої Води й напувала свою Матінку - Землю, щоб родили на ній рясно буйні трави та зелені жита. Потім дівчина поспішала додому, бо мати їй строго приказувала не зустрічатися з Дажбогом — богом палаючого сонця, щоб не висушив він Живої Води та не спалив біле личко.

Якось одного разу Макош забарилася і не почула, що старша сонячна сестра Ранкова Зоря вже відчинила небесну браму і запрягла коней у сонячну колісницю. Побачила Макош, що наздоганяє її Сонце й злякано побігла додому. Зачинила двері, перевела дух і лише тоді помітила, що розгубила по дорозі своє намисто із краплинок Живої Води.

Зібрав Дажбог те намисто та й сумний повернувся додому. Вийшла йому на зустріч менша сестра Вечірня Зоря та й питає:

— Чому, братику, голову повісив, чи лихо яке в світі трапилося?

Показав їй Дажбог намисто та й говорить:

— Бачив я сьогодні дівчину, та таку гарну, що й не описати. Хотів до неї слово мовити, та втекла вона, ось лише намисто розсипалося. Світ мені без неї став не милий.

— Не сумуй, брате, я про неї нічого не знаю, але можливо наша старша сестра Ранкова Зоря бачила її, — відповіла менша сестра, зачиняючи Небесну Браму.

На ранок Дажбог показав намисто своїй старшій сестрі та й питає:

— Чи не знаєш ти, що це за намисто і хто його носив?

— Знаю я, що це таке, — відповідає йому Ранкова Зоря, — це срібна роса, яка кожен ранок напуває все живе на землі, а розсипає її синьоока дівчина, хатинка якої стоїть біля криниці з Живою Водою. Ще вдосвіта, коли я запрягаю вогнегрових коней, зустрічаємося ми біля небесної брами. Щоразу спішить вона захватися від твого проміння, щоб не висушило воно живої води.

Ще більше засумував Дажбог, та й знову питає:

— Порадь мені, сестро, як зустрітися з цією дівчиною, не жити мені без неї.

Подумала сестра й говорить:

— Завтра ти сам вийди запрягати коней, а щоб твоє проміння стало менш палючим,

полий дорогу цими росинками – намистинками.

Наступного дня, на світанку, Дажбог сам вийшов запрягати коней і розсипав намистинки з живої води по дорозі. Макош тим часом поверталася додому, щедро напоївши Землю-Матінку живою росою. Нічого не підозрюючи, вона підійшла до небесної Брами і злякано зупинилася, побачивши замість рожевого серпанку Ранкової Зорі яскраве саяво Дажбога. Дівчина скрикнула й затулила обличчя широкими рукавами, ховаючись від палючого проміння. Раптом на сонці заграла барвистими кольорами роса, розсипана по дорозі, і піднявся в небо райдужний міст, мурований Живою водою та сонячним світлом.

Дажбог простягнув до неї руку і сказав лагідно:

— Тепер тобі нічого боятися, дівчино, якщо до вподоби я тобі, піднімися на цей міст і стань мені дружиною, якщо ж ні, більше не бачити мені світу білого.

Опустила Макош сині очі, зашарілося біле личко, полюбилося їй Ясне Сонечко.

Піднялася вона на райдугу, подала Дажбогові свою руку.

І вирішили вони зіграти гучне весілля.

У самий довгий день і саму коротку ніч з'їхалися гості на весілля Дажбога і Макоші. Все живе раділо і веселилося в цей день. А пізнім вечором прийшов на гостини бог підземного світу Велес. Уклонився він Дажбогові й не зміг відірвати очей від Макоші. Запала вона йому в душу й задумав він пізно вночі викрасти Макош і зробити своєю дружиною. Вийшов Велес у чисте поле, свиснув тричі — з'явився перед ним величезний змій. Скрутився змій кільцями й став подібний до гори. Підкликав його Велес та й наказав:

— Коли гості потомляться й розійдуться спати, обернусь я на вола зі срібними рогами. Захоче Макош поглянути на мене, підхоплю я тоді її і понесу в своє царство. А ти, тим часом, проковтни колесо із сонячної колісниці, щоб не зміг Дажбог наздогнати нас.

Обернувся Велес на вола з дивними срібними рогами. Побачила його Макош, покликкала до себе і тільки-но доторкнулася до рога, як підхопив її Велес і поніс в своє царство.

Кинувся Дажбог навздогін, скочив у колісницю та й понісся щодуху за викрадачем. Не помітив згарячу, що не вистачає сонячного колеса. Підганяє вогнегривих коней, аж свистить батіг над їхніми головами. Понеслася колісниця низько – низько над землею. Там де вона промчала — вигоріли трави, зміліли ріки та озера, закам'яніли родючі поля, глибокими тріщинами покрилася Матінка – Земля. Не зважає Дажбог – жене коней, підганяє. Аж не витримала колісниця, перекинулася без сонячного колеса, вогнегриві коні врізнобіч кинулися. Сів Дажбог біля небесної брами та гірко заплакав.

— Не час сльози проливати, горю волю давати, — мовила сестра сонця Вечірня Зоря, — є в Макоші старший брат, хоробрий воїн Перун. Розбиває він булатним молотом чорні хмари, розтоплює вогняними стрілами льоди та випускає на землю дрібні дощики. Поклич його на підмогу.

— Як же я його покличу, — каже їй у відповідь Дажбог, — колісниця моя

розсипалася, швидкі коні розбіглися?

— Твоє проміння швидше коней, осідлай його, — сказала Вечірня Зоря і подала братові срібний пояс.

Тряхнув Дажбог русим волоссям, і постав перед ним білосніжний кінь Хорс: срібні підкови зорі крешуть, грива шовкова їх по небу розмітає.

Осідлав його Дажбог та й вирушив у дорогу. Довго їхав чи коротко, аж бачить: клубочаться білі хмари, а зверху, підмостивши їх під боки, наче на перині, спить міцним сном золоточубий та срібновусий богатир. Спішився Дажбог ходить довкола та не може хмари обійти, почав він тоді кликати Перуна. Довго кликав, аж ось прокинувся той, нарешті, та й заgrimів на все небо богатирським голосом:

— Хто посмів мене будити?

Побачив він, що це Сонце не може крізь хмари пройти, взяв свого золотого плуга, запряг у нього золоторогих волів та й проорав скибу до

свого дому. Розсунулися хмари снопами та скиртами по небу, пройшов Дажбог по синій ріллі, поклонився Перуну та й розповів про свою біду.

— Нелегку справу загадав ти мені, — мовив Перун, — та не можна тобі небо залишати, бо загине без тепла і світла все живе на землі, тож доведеться мені сестру виручати.

— Візьми мого коня, — говорить йому Дажбог, — може стане він тобі в пригоді.

Сів Перун на білосніжного коня та й рушив у дорогу.

Швидко слово мовиться та не так швидко діло робиться. Довго бродив Перун по білому світу в пошуках підземного царства, та й заблукав у густий дрімучий ліс. Пробирається він вузькими стежинами, розгрібає руками колюче гілля, коли бачить: серед лісу, на широкій галявині, стоїть розлогий дуб. "Дай, — думає Перун, — залізу на це дерево, та подивлюся дорогу з лісу". Тільки-но виліз на верхівку дуба, аж звідки не візьмись, летить птах небачений, шипить по-змійному, кричить по-звіриному, із ніздрів іскри сипляться, а з вух дим валить, все живе пожирає, а за ним лише кістки та черепки сипляться. Натягнув Перун свій золотий лук, пустив у чудисько вогняну стрілу. Закричало воно не своїм голосом, зашуміло крилами та й подалося геть із стрілою в грудях.

— Спасибі тобі, славний богатиру, — раптом почув Перун, — довгий час служив я Диву хижому, птаху небаченому. Залишав він мені за службу одне пташенятко, а інших мусив віддавати йому на поживу.

Подивився довкола Перун — аж на дереві гніздо примостилося, а в гнізді чорний Ворон із воронятами сидить.

Мовив далі Ворон:

— Врятував ти моїх діток дрібних, тож може і я тобі у пригоді стану?

Розказав йому Перун про біду свою.

— Був я у підземному царстві, бачив сестру твою. Напоїв її Велес мертвою водою, забула вона ім'я своє й стала підземною богинею Мореною. Темні холодні очі тепер у неї та льодяне серце. Приставив Велес до неї служок — Мару із дочками, та й наказав

криницю з мертвою водою доглядати. Темна й холодна та вода, ніколи не купалося в ній сонячне проміння. Пізно ввечері набирає Морена повний глечик мертвої води та й напуває Матінку — Землю. Від тої води жовтіють і сохнуть трави, сиплеться листя з дерев, чорними й холодними стають родючі поля.

— Скажи мені, — вигукнув Перун, — як порятувати сестру мою та повернути її Ясному Сонечку Дажбогові?

Відповів йому на те Ворон:

— Якщо розтопити Морені її льодяне серце, стане вона знову синьоокою Макошею. Йди цією стежкою, там, за лісом-пралісом знайдеш дорогу в підземне царство.

Поїхав Перун вказаною дорогою. Виїхав він на широкий шлях, усіяний кістками. Дивиться: стоїть край дороги сухе дерево, сидить на ньому хижий птах Див і дзьобом витягує з грудей вогняну стрілу. Побачив Див Перуна, заклекотів грізно, забив крильми, та не зміг злетіти. Проминув його Перун безбоязно.

Аж ось перед ним широка річка зі стоячими мертвими водами, став Перун думати, як переправитися на той бік. Бачить: видніється калиновий міст, а біля мосту стоїть висока гора. Підїхав Перун ближче, аж то не гора — то змії скрутився кільцями, а з пащі його сонячне колесо сяє.

Піднявся Перун на міст, почув його змії та й питає:

— А що, битися прийшов чи миритися?

— Де вже з тобою миритися, — гукнув Перун богатирським голосом, — виходь битися!

Зійшлися вони на калиновому мості, й почалася битва не на життя, а на смерть. Перун періщить змія вогняними стрілами, б'є молотом булатним, а змії як ухопить його, та як ударить, що аж земля трясеться. Три дні і три ночі тривала битва. Бачить змії, що не може перемогти й вирішив вдатися до хитрощів. Просить Перуна:

— Не можу я більше, давай перепочинемо!

Перун і сам ледь-ледь на ногах тримається:

— Згода, — каже.

Та тільки він опустил свій золотий лук з вогняними стрілами, як змії замахнувся хвостом, щоб збити його з ніг. Та вправним воїном був Перун, встиг випустити стрілу й пронизав змія. Упав той у холодні води мертвої ріки. Покотилося сонячне колесо та й прямо на небо.

Перейшов Перун калиновий міст. "Дай, — думає, — спочину після битви". Підклав булатний молот під голову та й заснув богатирським сном.

Коли це вилазить з-під каменю змія, обвилася довкола Перунової шиї й сичить йому на вухо:

— Не спи, Перуне, прокидайся. Лютує Велес, Віл срібнорогий, хоче тебе рогами проколоти, ногами розтоптати. Прокидайся швидше!

Прокинувся Перун, бачить: несеться на нього Велетенський Віл, чорними копитами землю розгрібає, срібними рогами повітря розрізає. Схопив богатир свій молот булатний та як уперіщить з усієї сили вола по рогах. Зник той, як і не бувало, лише

срібні роги залишилися.

Подякував Перун змії за порятунок, а та й проситься:

— Візьми мене з собою на світ білий. Була я колись у батька-матері дочкою-одиначкою. Пішла купатися на озеро, там і вхопив мене змії. Затягнув у підземне царство й зробив своєю дружиною.

— Не має вороття тобі, бідолашна, — мовив Перун, — хіба що лети пташкою швидкокрилою та світ божий про моє повернення сповісти.

Тільки сказав, як воно так і сталося. Обернулася змія на зозулю віщу та й полинула в небо синє.

Зостався Перун сам-один у підземному царстві. Роззирнувся довкола, бачить: сяє щось срібним вогником удалині. Підійшов ближче, аж то вродливе личко Макош – Морени в темряві світиться. Відігнав Перун Мару з дочками. Заглянув у темні бездонні очі Морени, торкнувся холодних рук. Та не впізнає його сестра рідна, сидить нерухомо, наче закам'яніла.

Став думати Перун, як із підземного царства вибратися. Зробив із Велесових ріг човника, запряг Хорса білогривого та й подався в путь-дорогу.

Поволеньки піднімається срібний човник на небо, а в ньому, наче зірочка, Макош сяє. Дивиться Перун і світ білий не впізнає. Нікому було темні хмари розбивати, золотим плугом небесну ниву орати. Затягнулося небо густими хмарами, все рідше виходить Дажбог – Ясне Сонечко. Чорна туга йому плечі похилила, лиха біда силу випила. Ступає він по небу, на палицю опирається, ледь-ледь ноги переставляє.

Згадав тут Перун слова віщого птаха Ворона, що треба Морені льодяне серце розтопити, щоб живу воду повернути. Гукнув він Дажбога, але в того палюче проміння ледве світиться, ясні очі ледве дивляться. Подивився Перун на свій сагайдак, а там ще одна вогняна стріла залишилася. Подивився на сестру, шкода її стало, та що ж тут поробиш. Змахнув він сльозу, взяв свого вірного лука, натягнув тугу тятину та й пустив вогняну стрілу Морені прямо в серце. Розтопила стріла мертвий лід, закипіла в жилах схолола кров, порожевіло бліде личко, засиніли ясні очі Макоші. Потягнулася вона та й мовила:

— Як же я довго спала!

Набрала Макош повен глечик живої води, напоїла Ясне Сонечко, розсипала по землі срібну росу. Запалало яскраво проміння, проясніли теплі очі Дажбога, прокинулася Земля-Матінка та й вродила буйним житом і рясним квітом. Піднялася над світом райдуга-дуга, зустрілися там Макош з Дажбогом, щоб більше ніколи не розлучатися.

А хто мені не вірить, то хай до них на райдугу підніметься і сам про все розпитає.